

Истражувањето во наставата по историја: ПРОЕКТ: „ЗАНАЕТИТЕ ВО МИНАТОТО“

Проектот беше реализиран како воннаставна активност на учениците од историската секција при ДУСО „Орце Николов“ Скопје, во учебната 2001/2002 година, а резултираше во презентација на изложба во јануари 2002 година¹.

Цели на проектот:

- Негување на историските традиции на македонскиот народ;
- Запознавање со стопанските дејности и вештини на нашите прадедовци;
- Негување на воспитни, естетски и патриотски чувства, навики за собирање на стари предмети, креативност, негување на остатоците од минатото:
 - Вид на настава-интерактивна;
 - Корелација-историја, етнологија, етнографија и ликовна и музичка уметност;

→Реализација на проектот по фази:

Упатување во истражувачката работа:

а) Запознавање со занаетите на тлото на Македонија:

Секојдневните животни потреби за егзистенција и потребата за работа на тлото на Македонија ќе создадат многубројни занаети, карактеристични за македонското поднебје. Покрај задоволувањето на потребите на потесното семејство, археолошките наоди на големо количество на монети во Македонија, зборуваат за производи наменети за пазар.

На територијата на Македонија постоеле над стотина занаети, кои придонеле за усовршување на работоспособноста и средствата за работа.

Развиеното занаетчиство зазема значајно место во стопанството, преку кое се овозможувало комуникација со надворешниот свет. Занаетите кои ги задоволувале животните потреби се среќавале постојано но во видоизменета

¹ Членови на историската секција: Бурзеска Маја, Димушевска Фани, Гоцева Јелена, Забазноска Андреа, Овчаровска Ана, Ралев Златко, Христова Катерина, Дебниковска Маргарита, Јанкоглу Катерина, Најдовска Ерина, Поповски Дарко, Арсовска Сања, Илиевски Оливер, Кемера Драгана, Кналија Стефанија, Лекиќ Ивана, Спиркоски Даниел, Стојановска Јасмина, Николовска Елена, Михаилова Елена, Ристовска Елена, Димитровска Ана, Николовска Христина, Стојкова Вера. Во рамките на проектот беше остварена соработка со: Музеј на Македонија - стручен соработник - кустос Сања Димовска; Филозофски Факултет - Институт за историја - проф.д-р Даринка Петреска, проф. д-р Виолета Ачкоска.

состојба, бидејќи ги следеле влијанијата на новите стилови, новите потреби и влијанија на доселеници и дојденци кои носеле со себе нови, понапредни знаења, или внесено ново како резултат од патувањата и комуникацијата со надворешниот свет.

Чаршијата во која биле групирани занаетите, и оттаму сè уште останале имињата на улиците, претставува жив музеј кој зборува за минатото. Падот и исчезнувањето на многу занаети е показател на навлегувањето на машинското производство. Денес неповратно се изгубила трагата на многу дуќани, кепенци, на самоуки народни творци кои со алатки, ги изработувале занаетчиските предмети. Многу од сочуваните предмети се сведоци за виртуозноста на народните творци-уметници.

Занаетите биле групирани по еснафи кои третирале прашања во дослук со потребите на чаршијата и прашања кои се однесувале на целокупниот живот на занаетчиите. Занаетите со кои се занимавало христијанското население и за свои покровители ги имале христијанските светци се групирале според следните потреби:

Занаети кои ги задоволувале потребите од облекување:

Терзискиот—кроење, шиене на разновидни елеци, облека од чоја, антери, женска облека. Кон терзиите во XX век се приклучиле и френк-терзиите кои изработувале европска облека.

Кафџанцискиот—продавање на штофови и готови шиени алишта. Покрај продавање, кроеле штофови и ги носеле на купувачите-терзии за шиене. Чоја, кадифе, басма и копринена свила купувале од Европа.

Башчискиот—платнарскиот во своите дуќани чувале и набавувале преден памук и продавале за ткаење на платна. Предениот памук го раздавале на жените по градот кои ткаеле платно и плаќале по аршин.

Иџакциски—или свиларски занает-купувале точена свила, ја бојадисувале, ја премотувале на аршин и ја продавале на литри од 100 драма.

Ќурциски еснаф—откупувале кожи, јагнешки, овчји и од дивеч, ги штавеле и од нив изработувале ќуркови, некој вид згорна облека обложена со кожа.

Паџуциски занает—изработувале обувки, еминии, чизми и местви, сè непотковани.

Кондурациски занает—формиран во поново време кога почнало да се носат чевли.

Занаети кои ги задоволувале потребите за исхрана и ноќевање:

Меанциски—одржувал гостилници и кафеани за пречек на патници и други луѓе кои имале потреба од кафеана. Овој еснаф имал право на преноќишта.

Анови—места за преноќевање.

Екмециски—или фирнаџиски занает-месење и печење леб. Печеле леб домашен, измесен, печеле и разни, домашно подготвени јадења.

Месарски—колење добиток и продавање месо.

Бакалски еснаф—продавале разновидни намирници.

Башџованциски занает—производство на разни варива и зеленчук.

Производи за куќни потреби:

Казанџии-изработувале казани, чинии, тепсии, тенџериња и сите садови за куќни потреби.

Калајџии-ги калаисувале бакарните садови.

Дукменџиски занаети-изработувале од туч, свеќници, мангали и авани.

Тенеџеџиски занаети-производи од тенеџе како канти, ламби, фенери, легени и друго.

Орѓанџиски занаети-јажарски-разновиди јажиња од коноп.

Муџавџиски-покривки од козина, зобници, вреќи, простирки.

Налѓаџиски занаети-потковачки-потковувале кожи и магариња.

Самарџиски-самари за коњи и магариња.

Мулмуџиски занаети-сапунџии-сапуни и свеќи.

Качарски занаети-каци, бочви, крбли, буриња и ведрa.

Кујунџиски занаети-златарски еснаф-изработувале крстови од сребро и злато за црквите и манастирите, кандила и разновиден накит, прстени, пафти, ѓердани, обетки. Ги ковеле иконите и книгите. Изработувале и украси од стопено сребро и срма, правејќи филиграни.

Грнчарски занаети-од земја се изработувале грнци, разни видови полици, купови, ќунци од земја, тави и друго.

Дунѓерски занаети-алишта од шајак.

Тасакџиски-кожарски-штавеле кожа.

Лулеџиски занаети-лулиња и чибуци.

Доѓраманџиски-изработувале дрвенарија за куќи.

Демирџиски-или железарски-ралници, вршилки, маски, резиња и друго.

Влачарски-дрндарски занает-растресувале и чешлале волна, памук. Правеле перници, душеџи, јоргани.

Аџиски-анови-преноќишта.

Кафеџиски-кафеани, кафулиња.

Берберски-бричење, шишање.

Такаџиски занаети-продавале фесови од шајак, изработувале капи.

Бојаџиски-боење на алишта, предиво, волна, различни предмети итн.

Туфекџиски занаети-изработувачи на пушки, ножеви и сабји.

б) Поделба на задачи за конкретна работа по групи:

Прва група:

Изработка на карта на Република Македонија со карактеристични носии, архитектура и занимања, во одредени региони².

Втора група:

Имаше за задача проучување на специфичностите и видовите на македонските народни творби.

Специфичната местоположба на Македонија, крстосница која ги поврзува Западот и Истокот, Европа и Азија, овозможи на ова тло да се создадат занаети кои ги носат белезите на сите народи кои во минатото тука битисувале.

² Картата беше изработена од: Пешовски Владимир и Поповски Дарко од III-6 клас.

вале. Занаетчиските предмети носат траги од античкото македонско искуство и знаење, културни вредности од старите Словени, елементи од византиското, турското и најновото, европско влијание. Сето тоа поминато низ раката и духот на нашиот човек, кој создаде предмети специфични за македонскиот бит. Занаетчиските ракотворби не се помалку вредни од уметничките, затоа што покрај тоа што ја задоволуваале потребата за егзистенција, во нив е излеано чувството за убаво.

Хармонијата на живописните бои, складноста и умереноста во изведбата на формите присутни на ракотворбите се вистински празник за очите. Покрај ова чувство не може, а да не се почувствуваат излеаните страдања, искушенија и предизвици, а најмногу од сè, оптимизмот. Виртуозната рака на македонскиот човек, предизвикува восхит и почит, а воедно и доказ за длабоките културни корења на нашиот народ.

Трета група:

Имаше за задача истражување на изворниот музички фолклор во кој се опеани македонските занаети.

Ракотворбите нш потсетуваа на песна, можеби затоа што работата често пати се опејувала. Песната, како нишка која го поврзува минатото со сегашноста, ја создал народниот гениј работејќи. Зборовите течеле спонтано, што би рекол народот од срце, затоа што најчесто биле инспирирани од љубовта, а таа е најголем поттик за работа. Звукот на песната и зборовите ја имаат волшебната моќ да нè натераат да го почувствуваме духот на минатото.

Беа донесени многу песни од учениците кои без задолжени за истражување на изворниот музички фолклор. Од нив се определивме за следниве три песни кои требаше да ги пееме наизуст: „Те кажуве бре Илино моме“, „Коконо, моме убаво“, „Ми излегла Евда во чаршија“.

в) Презентација на собраните експонати

Концепт на изложбата:

И дел-Терзиски занает

Во експонати од терзискиот оддел, помеѓу другото изнесовме:

- Клашна и мал елек од Галичник, украсени со богат вез од срма на кадифе и сребрени, филигрански обработени петличкиња. Долниот дел е украсен со гајтани во две бои: црвена и црна, и вез со растителна орнаментика.
- Елек од Дебарско, украсен со богат вез со шалта и црвена боја. Како додатен дел на дебарската носија е округло капче, украсено со вез како што е на елекот. Како составен дел на капчето е белата драпна покривка за глава, украсена со вез и поткит на кошињата.
- Облековни елементи: ткаени фути, чорапи, појаси, торби, покривки за глава и ткаени навлаки за перници, бели покривки за глава со вез и поткит на кошињата.

Терзиски експонати

Изложените терзиски експонати, со својата живописност и мајсторска изработка, прикажаа еден мал дел од богатството и разновидноста на нашата традиционална култура, која најмногу е изразена во народните носии. Во облековните елементи на народната носија во најголема мера е присутна креативноста и раката на македонската жена. Како и во другите занаетчиски предмети, така и во терзиските, присутни се елементи на сите култури кои присуствувале на нашите простори, но и специфичното во македонската креативност.

Македонските носии се одликуваат со раскошни украси, кои се стилски обележја со кои се одликуваат носиите од различни краеве. Македонија изобилува со голем број носии. Тоа се должи на различниот релјеф и територијалната изолираност.

Како значаен декоративен додаток на носиите беа поставени: игла за на глава, низалка за на врат, пафта и колан изработени со филигранска техника. Овие предмети, кои главно се наменети за празничната и невестинската носија, покрај декоративна намена, служеле и за изразување на општествениот статус, имотната состојба, верска припадност. Исто така им се придодава и моќ за заштита и одбрана од невидливи сили.

II дел-Металопреработувачки занает

Во вториот оддел беа поставени следниве предмети: садови за подготовка на храна-котли, тепсии, саани со капаци и саани без капаци, садови за послужување-саан за послужување со капак, мелници за кафе, садови за течност-џумови, чаши, маштраби, предмети за религиозна употреба-кадилник, предмети за занаетчиска намена-кантар и тасови, пегла, терзиски ножици и

ножици за стрижење овци.

Обработката на металите била една од позначајните гранки во стопанскиот развој на населението во Македонија. Од археолошки извори се дознава дека обработката на металот датира од поодамна, откриени се предмети дури од неолитот. И старите Словени ја познавале умешноста за обработка на металите. Во XIII век златарскиот занает доживува силен подем. Занаетчиството во Македонија посебно се издигнува во времето на османлиската власт. Како во терзиските, така и во металопреработувачките предмети, врежани се обележјата на сите култури кои битисувале во Македонија.

Во македонската покуќнина значајно место заземаат металните предмети. Подеднакво со металопреработувачките предмети биле исполнето долапите на селските и на градските куќи.

Предмети од металопреработувачкиот занает

Во селските домаќинства, особено сточарските, голема примена имале бакарните садови со поголеми димензи, како што се котлите за варење млеко. Во лозарските краеве на Македонија биле употребувани казани за печење ракија. За потребите на селаните се изработувале бакарни садови со специфична намена и тоа: тепсии, котлиња, саани, ѓумови за вода и друго. Покрај бакарните садови, во селските куќи своја примена наоѓале и изработките од ковачкиот и другите металопреработувачки занаети како што се: вршник (под кој се печел леб и други јадење), маши, пирусии и други.

И во градските куќи во покуќнината значајно место заземаат металните предмети со различна намена. И тука се присутни гугуми, тепсии, саани, дискуси, котлиња, казани и друго. Порада скапата обработка за сопственикот кој го поседува претставуваат имот-материјално добро.

Бакарните предмети биле погодни за декорација. Освен тоа што ги задоволувале потребите на секојдневниот живот, во нив мајсторот го излеал и чувството за убаво. Така, човек не знае дали да им се восхитува на мајсторијата или уметноста. Бакарните предмети често биле гравирани со геометричка и флорна орнаментика.

III дел-Дрвопреработувачки занает

Во третиот оддел беа поставени следниве предмети: чекрек (предалка), фурка, сновалка, две шаралки, кутија за чување на темјан, дрвен каелник со толчник, дрвен аван со толчник и кутија за накит.

Дрвото, како материја која го опкружува човекот насекаде, наоѓа место за задоволување на многу човекови потреби, како што се пловни средства, градежен материјал, функционални и украсни елементи за внатрешноста на куќата, мебел, технички средства покуќнина и друго. Оттаму има и повеќе занаети кои се поврзани со преработка на дрво и тоа: дограманџиски, тишлерски, резбарски и други. Присуството на дрвото дава чувство на топлина и интима и затоа ниедна куќа не може да се замисли без дрвен инвентар.

Во разновидната покуќнина, значајно место имале предметите поврзани со исхрана, односно месењето, готвењето и чувањето на прехранбените артикли, како што се и „ноќвите“, ковчези за месење леб и чување брашно, „тарунот“ за чување, „соленикот“, лажичарникот и други. Секое селско домаќинство поседувало дрвени столчиња и трпеза, на која се сервирале јадења во дрвени паници „чупани“. Покрај паниците, имало и дрвени садови кои биле употребувани за толчење лук, сол, пипер, дрвени лажици и црпалки, дрвени чаши за вода и друго. Овие предмети често пати биле украсувани со орнаменти со плитка резба. Предметите, работени во плитка резба, биле и дрвените шаралки за обредни лебови и карти за вино.

За преработка на волната, конопот, ленот и памукот се користеле технички средства направени од дрво како фурките, вретената, пердалките-чекреци, кончалки, разбои, сновалки. Внатрешни елементи кои служеле за чување на домашен инвентар биле долапите и мсандрите, а гостинските соби на побогатите граѓани биле украсувани со копаничарски украси. Како потребен куќен инвентар биле и ковчезите, изработувани по нарачка. Покрај тоа што имале функционална улога за чување на облека, ткаенини, пари, накит и други скапоцености, имале и декоративен карактер. Честопати биле украсувани со длабока резба или интарзија и инкрустрација со коска и седеф. Ковчезите, како карактеристичен инвентар, во македонските куќи претставувале вистински ремек дела од народната декоративна уметност.

IV дел-Народни музички инструменти

Во овој оддел беа поставени следниве народни инструменти: тамбура, гајда, двоен кавал и пет мали кавалчиња. Одделот беше дополнет со еден пар опинци како симбол на виртуозните нозе на македонскиот човек, кој има извонредна дарба со игра да ги следи звуците на инструментите.

Развиената фолклорна и музичка традиција е важно обележје на нашата земја. Музиката, негувана во нашите краеве, била изведувана со повеќе видови музички инструменти, кои биле употребувани сами или здружени како музичка придружба на народни песни и ора. Инструментите биле изработувани од природен материјал (кожа, дрво, метал) од самоуки мајстори, а најчесто од самите свирачи.

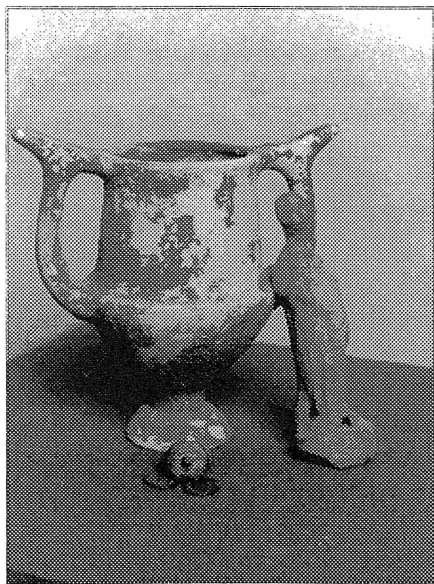
Со лирските звуци на кавалот, нежните тонови на тамбурата, тажниот пискот на гајдата, громогласниот екот на зурлите и тапаните, се искажани болката, страдањето, револтот и надежта низ историјата на нашиот народ. Умеел нашиот народен гениј многу повеќе со звуци отколку со зборови да ги искаже своите чувства, да тагува, да плаче, а воедно да пркоси и бунтува. Инструментите и песната биле верен придружник низ сите премрежја низ кои поминувал нашиот народ.

Колку инструментите биле составен дел од животот зборуваат стиховите на Блаже Конески кој со громогласниот екот на тапанот во „Тешкото“ ја опишува печалбарската мака, а кавалот во „Т’га за југ“ на Константин Миладинов ја излева носталгијата на нашите луѓе принудени животот да го минуваат во туѓина.

У дел-Гринчарија

Во овој оддел беа поставени големи бардаци, помали бардачиња, земјан сад, мало грне со капак, бокали и земјани чаши за вода, еден кадилник и два експонати со археолошко значење, вазна и мала женска фигура.

Во селската и градската покуќнина голем придонес имале и земјаните садови, како што биле калениците, чанаците, во кои се приготвувала храна. Значајно место во македонската покуќнина имала црепната „подница“ која била употребувана за печење леб под вршник на огништето. Овој архаичен сад е поврзан со култните сфаќања. Покрај црепната во секоја куќа имало и грне за приготвување на храна и „рукатник“ за носење на јадење на нива. Зимницата се чувала во специфично изработени земјани садови т.н „врчви“ и „киселинарки“.

Археолошки наоди: вазна и женска фигура

Меѓу земјаната покуќнина свое одредено место имале и традиционалните стомни и бардаци кои биле употребувани за носење и пиење вода. За празниците и домашните слави се користеле земјани садови со богата орнаментика и декорација, као што биле садовите за вино од типот: „авланка“, „сафа“, „кондир“ и за ракија „бокар“, „пласка“ и „ибриче“. Овие садови биле изработувани од глина на ножно грнчарско колце, глефосани или неглефосани. Познати грнчарски центри во Македонија биле Струга, Дебар, Ресен, Берово, Скопје, Велес.

Посебно големо внимание привлекоа археолошките наоди, вазната и женската фигура, донесени од ученик чиј родител е пасиониран собирач на старини. Овие предмети се проценети со старост од четвртиот или третиот век пред нашата ера.

г) Текот на изложбата:

Изложбата беше отворена со пригоден текст подготвен и прочитан од ученичката Ивана Лекиќ од 3-8. Текстот одвреме на време беше прекинуван со изведба на трите изворни македонски песни во кои се опеваат занаетите. Песните ги изведе малиот хор подготвен за оваа пригода и во придружба на хармоника, флејта и гитари од ученици од трета година од историската секција.

*Те кажуваат бре Илино моме,
Да си шенко ѝрело,
Ем си шенко ѝкало...*

*Кога на бања море, одеше;
Покрај дуќан минеше;
Сенка ѝи в дуќан море лазеше;
Мајстор ѝи фусиан кроеше...*

Голема е потребата да се вратиме кон минатото, за да можеме да ја сфатиме и сакаме иднината. Со оваа изложба, барем за момент се обравиме кон нашите предци кои твореле и го сплотиле практичниот дух и убавината во едно. Нивната рака и ум ни оставиле траги за навек и прекрасно го опеале својот труд и својата работа. Затоа тука би завршиле со неколку зборови од Бора Станковиќ:

*Дајте ми го сџарошо.
Да сџарошо, она шџо мирисаше на сув босилек
И шџо сега џака слајко џага
Пага и жрее
Ја жрее мојата душа.*